

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата психологічних наук Н.М. Мась на дисертацію Гуртовенко Наталії Вікторівни «Психологічні умови формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертація Гуртовенко Наталії Вікторівни присвячена надзвичайно актуальній темі, оскільки являє собою продуктивну спробу внести вагомий вклад у вирішення актуальної науково-практичної проблеми формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації.

Автором дисертації в основному вірно визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, а також наукові завдання. Ним гармонійно поєднано у психологічному інструментарії як теоретичні, емпіричні, так і відповідні математичні методи дослідження. Слід також зазначити, що Н.В. Гуртовенко в основному правильно визначено наукову новизну отриманих результатів. Зокрема, нею уперше:

визначено психологічні умови, що впливають на формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації – зовнішні (нормативно-регламентуючі, перспективно-рольові, потребнісно-стимулюючі, комунікативно-інформаційні) та внутрішні (наявність суб'єктної позиції, професійної компетентності, професійно-значущих якостей), а також особистісні (що містять мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, операційно-діяльнісний та рефлексивний компоненти) і діяльнісні (що містять процес навчання і виробничі практики), які визначають динаміку і напрям переходу з певного рівня сформованості психологічної готовності до професійної самореалізації;

розроблено авторську програму формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації, психологічний зміст якої передбачає створення умов для усвідомлення особистістю власних індивідуально-

психологічних особливостей, більш чіткого та глибокого уявлення про себе і власний актуальний стан, розвиток здатності адекватно вибудовувати життєві плани, цілі, і коригувати їх;

обґрунтовано і розроблено психолого-педагогічну модель формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації;

Дисертантом удосконалено: критеріальну базу моніторингу сформованості у майбутніх педагогів готовності до професійної самореалізації; кількісно-якісну характеристику рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації.

Крім того, у роботі Н.В. Гуртовенко одержали подальший розвиток наукові уявлення про професійне становлення фахівця через конкретизацію поняття «готовність майбутніх педагогів до професійної самореалізації», яка розуміється як варіативна інтеграція і взаємодія різних структур особистості і психологічних умов.

Безперечним необхідно визнати і практичне значення отриманих результатів дослідження, яке полягає у тому, що вони сприятимуть оптимізації процесу психологічної допомоги студентам, спрямованої на формування у них психологічної готовності до професійної самореалізації. Відібраний психодіагностичний інструментарій вивчення психологічної готовності до професійної самореалізації дозволить здійснювати об'єктивний моніторинг потенціалу майбутніх фахівців упродовж навчання у вищому навчальному закладі і прогнозувати особливості їхнього розвитку як майбутніх професіоналів.

Результати дослідження відображено у розробленій навчальній програмі вибіркової дисципліни «Психологія професійної самореалізації педагога», а також доповнюють змісти навчальних дисциплін «Психологія розвитку», «Професійне консультування», «Психологія праці». Вони також можуть застосовуватися у роботі психологічних служб і центрів вищих навчальних закладів з метою діагностування і корекції психологічної готовності до професійної самореалізації студентів соціономічного профілю.

До цього ж слід зазначити, що основні результати автора дисертації з достатньою повнотою висвітлено у фахових виданнях.

У першому розділі – «Теоретичний аналіз стану дослідженості проблеми готовності особистості до професійної самореалізації» – автором проаналізовано психологічний дискурс зарубіжних, радянських та українських науковців з проблеми самореалізації особистості взагалі і професійному середовищі зокрема. Автор зазначає, що самореалізація як психологічна проблема передбачає передусім дослідження особливостей внутрішнього світу людей з різним рівнем самореалізації в основних сферах життєдіяльності у взаємозв'язку з їхніми індивідними та особистісними властивостями, а також вивчення особливостей стратегій, що сприяють самореалізації. Основну частину питань, що стосуються самореалізації особистості, може бути віднесено до вивчення емісложиттєвих і ціннісних орієнтацій, розвитку самосвідомості особистості. У найзагальнішому вигляді самореалізація як процес реалізації себе – це здійснення самого себе у житті і повсякденній діяльності, пошук і затвердження свого особливого шляху у цьому світі, власних цінностей і сенсу свого існування у кожен момент часу. Самореалізація можлива лише тоді, коли у людини є сильний спонукальний мотив для особистісного зростання.

Методологічні принципи системності, цілісності, детермінізму дозволили Н.В. Гуртовенко розглядати готовність як систему, а поняття «готовність майбутніх педагогів до професійної самореалізації» вживати у контексті професійного розвитку особистості, корекції та оптимізації її навчальної діяльності. Отже, на думку автора, готовність до професійної самореалізації майбутнього педагога – це сукупність внутрішніх можливостей розвитку ним професійної Я-концепції, що містить особистісні та професійні цінності, а також потребу у професійному саморозвитку.

У другому розділі «Обґрунтування психолого-педагогічної моделі та технології формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації» – обґрунтовано обраний методичний інструментарій дослідження психологічних умов формування психологічної готовності

майбутніх педагогів до професійної самореалізації, визначено критерії оцінки, показники та рівні сформованості готовності до професійної самореалізації у майбутніх педагогів в процесі навчання, а також подано результати діагностування стану цієї готовності у студентів 1–5 курсів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Аналіз цих результатів надав можливість обґрунтувати та розробити психолого-педагогічну модель та технологію формування готовності до професійної самореалізації у майбутніх педагогів.

Автором дисертації визначено критерії оцінки (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, операційно-діяльнісний і рефлексивний) та показники рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації було покладено в основу психолого-педагогічної моделі та технології її формування. Побудова моделі формування у майбутнього педагога готовності до професійної самореалізації здійснювалася нею на основі реалізації принципів єдності індивідуалізації і диференціації діяльності, безперервності і спадкоємності, оптимальності і суб'єктності. Результатом реалізації такої моделі, на думку автора, має стати сформованість у майбутнього педагога готовності до професійної самореалізації, що полягає у здійсненні Я-концепції, яка містить професійні цінності і потребу у педагогічному саморозвитку.

Отже, формування готовності до професійної самореалізації функціонує через певні етапи (аналітичний, проблемно-фіксаційний, операційний, оцінний), які мають чітко визначені завдання. Реалізація розробленої моделі є складовою частиною безперервної підготовки студентів у вищому педагогічному навчальному закладі, а кінцевим результатом психолого-педагогічної технології формування готовності до професійної самореалізації майбутніх педагогів є досягнення вищого рівня готовності, який становить собою синтез показників мотиваційно-цільового, когнітивно-інтелектуального, операційно-діялісного і рефлексивного компонентів. При реалізації технології в процесі навчальної діяльності здійснюється формування готовності до професійної самореалізації, яке, у свою чергу,

пов'язано з розвитком суб'єктності майбутнього педагога.

У третьому розділі «Емпіричне дослідження психологічних умов формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації» – обґрунтовано та розроблено авторську програму формування готовності до професійної самореалізації у майбутніх педагогів та подано результати її експериментальної перевірки.

Основною метою програми є створення умов для вияву властивостей студентської молоді, які сприяють ефективній реалізації її потенційних можливостей, професійному зростанню і формуванню готовності до професійної самореалізації. Теоретичними підвалинами для побудови програми слугували такі механізми розвитку індивідуально-психологічних властивостей, як: самопізнання, самостимулювання, самопрограмування, самореалізація та самопрезентація.

Методологічними і методичними знахідками у розробці програми є: можливість її використання як у цілому, так і окремими блоками, залежно від індивідуально-психологічних особливостей і рівня їхнього розвитку у самоактуалізованої особистості студентів; пізнаючи себе, особистість буде змінювати і себе, і навколишню дійсність; рефлексія способів поведінки і дій на шляху до професійної самореалізації створює умови для знаходження оптимальних шляхів реалізації студентами власного професійного потенціалу; під час реалізації програми образи, погляди, мотиви, установки, що сприймаються особистістю, інтеріоризуються та перетворюються на її власні уявлення; з урахуванням виявлених особливостей розвитку властивостей самоактуалізованої особистості потенційних учасників наповнення програми конкретними психотехніками і вправами може змінюватися. Запропонована система роботи дозволяє студентам усвідомити важливість безперервного становлення, розвитку, вдосконалення особистості, оскільки професійна самореалізація неможлива без розвитку, збагачення внутрішньоособистісної та мотиваційно-потребнісної площин особистості.

Перевірка ефективності розробленої програми відбувалася в процесі дослідно-експериментальної роботи. Позитивним фактом при підведенні її

підсумків став вияв у майбутніх педагогів ЕГ прагнення до усвідомлення себе повноцінним суб'єктом навчально-професійної діяльності. Аналізуючи підсумки дослідно-експериментальної роботи, можна дійти висновку, що студенти ЕГ стали краще розбиратися в сутності таких понять, як: «професійна самореалізація», «професіоналізм», «професійна компетентність», «професійна рефлексія». Слід зазначити той факт, що обстежувані ЕГ не лише могли дати визначення цим поняттям, але й організувати власну навчально-професійну діяльність так, щоб вона відповідала теоретико-методологічній і практичній сутності наведених вище понять. Разом з тим звертає на себе увагу той факт, що обстежувані КГ у процесі дослідно-експериментальної роботи стали замислюватися про характер та якість власної навчально-професійної діяльності.

Після дослідно-експериментальної роботи було здійснено повторну статистичну обробку даних у КГ та ЕГ, за підсумками якої можна констатувати, що студенти ЕГ перебувають на більш високому рівні сформованості готовності до професійної самореалізації за результатами дослідно-експериментальної роботи. А у студентів ЕГ під час експериментальної роботи спостерігався більш високий рівень сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інтелектуального, операційно-діяльнісного компонентів, тоді як у студентів КГ несуттєво змінилися показники таких компонентів, як мотиваційно-ціннісний та операційно-діяльнісний. Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що гіпотеза дослідження підтвердилася. Це виражається у тому, що формування готовності до професійної самореалізації залежить від ефективності психологічних умов, що створюються майбутнім педагогам в їхній навчально-професійній діяльності.

У цілому зазначимо, що у роботі на великому теоретичному та емпіричному матеріалі, послідовно та неухильно дотримуючись визначених у теоретичній частині методологічних засад, розкриваються та обґрунтовуються її основні положення. При цьому, доведення їх здійснюється автором з належною доказовістю і послідовністю.

Разом з тим при загальному позитивному враженні від опанованої роботи вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження, побажання та рекомендації.

1. У теоретичному блоці роботи авторка аналізує співвідношення ключового поняття «самореалізація» з такими, як самоактуалізація, самовираження, самовдосконалення. Між тим, поза її увагою залишилися такі не менш важливі у зазначеному контексті категорії як самоздійснення та самоствердження.

2. Виокремлюючи блоки якостей, необхідних для сформованості готовності до професійної самореалізації, автор формулює критерії її оцінки, зокрема: мотиваційно-ціннісний; емоційно-вольовий; когнітивно-інтелектуальний; комунікативний та морально-етичний, які не зовсім кореспондуються з тими, що присутні при викладенні показників та у презентованій моделі, а саме - операційно-діяльнісним та рефлексивним.

3. Автором розроблено та впроваджено психолого-педагогічну технологію формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації, що є, безперечно, його особистим науковим здобутком, який треба було відобразити у науковій новизні отриманих результатів дослідження, та, відповідно, завданнях.

Але зазначені нами моменти не є критичними і не впливають суттєвим чином на наукову і практичну цінність роботи Н.В. Гуртовенко. Беззаперечним слід визнати той факт, що автором уперше теоретично узагальнено і запропоновано нове вирішення наукової задачі щодо обґрунтування та емпіричної перевірки ефективності авторської програми формування готовності майбутніх педагогів до професійної самореалізації.

Висновки. Загалом представлено до захисту дисертаційне дослідження є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати, які у сукупності є суттєвими для розвитку педагогічної та вікової психології. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Оформлення дисертації та

автореферату, у цілому, відповідає встановленим ДАК Міністерства освіти і науки України вимогам. Дисертація Гуртовенко Наталії Вікторівни містить результати проведених нею особисто досліджень та є самостійною науковою працею, яка за актуальністю теми, а також внеском у науку, ступенем новизни й обґрунтованості відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія».

Офіційний опонент:

Кандидат психологічних наук,
начальник кафедри військової психології та політології
Військового інституту
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка

Н. М. Мась

Підпис Мась Н. М. засвідчую.

НАЧАЛЬНИК КАФЕДРИ ПЕРСОНАЛУ
ТА ОБОРОНОЗДАВЧОГО ВІЙСЬКОВОГО
ІНСТИТУТУ КНУ ІМЕНІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ПІП-К. В. ДУБЕНЕЦЬ

